

KAIP ELGTIS ESANT CHEMINEI TARŠAI?

Egzistuojant cheminės kilmės ekstremalių visuomenės sveikatai situacijų grėsmei, gyventojai turėtų žinoti, kaip elgtis esant cheminei taršai.

Tarša cheminėmis medžiagomis įvykus cheminei avarijai

Įvykus cheminei avarijai formuojasi nuodingas debesis (šleifas), kuris slinkdamas pavėjui kelia tiesioginę grėsmę į jį patekusių žmonių sveikatai ir gyvybei.

Didžiausią pavojų kelia dujinį būvį (suspaustos dujos) turinčios ar aplinkoje intensyviai garuojančios nuodingos medžiagos (amoniakas, chloras ir kt.). Tokio pobūdžio pavojus darbuotojams ir aplinkiniams gyventojams gali kilti įvykus avarijai cheminės pramonės įmonėje, taip pat įvykus transporto avarijai, pervežant pavojingus krovinius, bei avarijai naftotiekyje (dujotiekyje).

Apie įvykusią cheminę nelaimę gyventojams gali būti pranešta:

- * elektros sirenos gausmu ar nenutrūkstančiais automobilių (pvz. policijos automobilių) signalais. *(Toku atveju reikėtų likti patalpose, įjungti radijo imtuvus ar televizorių ir išklaudyti informaciją apie kilusią grėsmę bei patarimus kaip elgtis);*

- * gelbėjimo tarnybos arba policija gali taip pat teikti informaciją per garsiakalbius.

Gavus patarimą likti namuose ir laukiant tolimesnės informacijos gyventojai privalo:

- * užsidaryti (geriau užsandarinti) lauko duris, langus, balkonus, orlaides, užkimšti ventiliacijos angas;

- * saugoti kvėpavimo takus (užsidėti ant burnos ir nosies sudrėkintą marlės ir vatos raištį arba pridengti kvėpavimo takus sušlapintu rankšluosčiu);

- * nerūkyti, nevalgyti, užgesinti visus ugnies šaltinius, išjungti visus nereikalingus elektros prietaisus ir sekti tolimesnę informaciją apie avariją.

Atsižvelgiant į cheminės kilmės ekstremaliosios situacijos mastą ir jos keliamą pavojų žmonėms, gali būti priimtas sprendimas gyventojus evakuoti.

Gavus nurodymą (pasiūlymą) laikinai išvykti iš namų, gyventojai privalo:

- * tiksliai vykdyti gelbėjimo ir avarinių tarnybų, policijos pareigūnų, evakavimo organizatorių nurodymus;

- * išjungti visus energijos šaltinius, užsukti dujas, vandenį, užgesinti ugnį krosnyje, suvartyti į tvartus lauke esančius gyvulius, pasirūpinti pašaru ir vandeniu, uždaryti ir užsandarinti tvartų duris, langus, ventiliacijos angas;

- * pasiimti su savimi dokumentus, apsirengti neperšlampančiais drabužiais ir, naudojant turimas kvėpavimo takų apsaugos priemones (prisidengti burną ir nosį sudrėkinta nosine, rankove, audio gabalėliu ir pan.), skubiai išeiti nurodyta kryptimi;

- * išeinant iš užterštos zonos, eiti statmenai vėjo kryptčiai (kad vėjas pūstų į šoną) ir tik atviromis vietomis (vengti daubų, uždarų kiemų, siaurų gatvelių, tankiai krūmais apaugusių vietų). Einant stengtis nekelti dulkių, nesiliesti prie pastatų sienų, tvorų, nerūkyti, nevalgyti ir negerti.

Tyčinis pavojingų cheminių medžiagų panaudojimas

Cheminė tarša taip pat gali atsirasti po tyčinio pavojingų cheminių medžiagų panaudojimo (pvz. terorizmo tikslais). Yra žinoma daugybė cheminių medžiagų, kurios gali būti naudojamos grasinant ar kaip cheminis ginklas. Dažniausiai tai dujų arba skysčio pavidalo cheminės medžiagos, kurių poveikis pasireiškia iš karto arba po kelių valandų.

Cheminės medžiagos patenka į organizmą:

- * per kvėpavimo takus;
- * su užterštu maistu ir vandeniu;
- * absorbuojasi per odą.

Esant išpuoliui, kurio metu naudojamos cheminės medžiagos, labiausiai tikėtinas ir efektyviausias inhaliacinis medžiagos patekimo į organizmą kelias. Dauguma cheminių medžiagų, kurios potencialiai gali būti panaudotos kaip cheminis ginklas, yra sunkesnės už orą, todėl kaupiasi žemesnėse vietose (prie grindų, rūsiuose ir t.t.).

Prausimasis su muilu bei dideliu kiekiu šilto vandens ženkliai sumažina cheminės medžiagos absorbcijos (įsigėrimo) per odą galimybes. Ši procedūra vadinama dekontaminacija (nukenksminimu) ir gali būti taikoma daugeliui cheminių medžiagų.

Dažniausiai, panaudotos cheminės medžiagos poveikis pasireiškia labai greitai, tačiau kartais iki pirmųjų simptomų atsiradimo gali praeiti keletas valandų.

Kadangi daugelis cheminių medžiagų yra bekvapės, bespalvės, tiek specialistams, tiek gyventojams svarbu žinoti **įspėjimo (perspėjimo) apie galimą išpuolį ar įvykį požymius**:

- * neįprastas žmonių skaičius su panašiais simptomais (sąmonės netekimas, sudirginimas, kosulys, pykinimas, ap sunkintas kvėpavimas, konvulsijos, dezorientacija, regėjimo pablogėjimas ir pan.);

- * neįprasti skysčiai, pūslai arba garai, aliejaus pavidalo juostos, lašai ant daiktų paviršiaus. Žemai nusidriekę debesys arba migla, neatitinkantys oro sąlygų, dulkių debesys arba ore kabančios (gali būti spalvotos) dalelės;

- * nepaaiškinami kvapai kartu su aukščiau paminėtais požymiais;
- * neįprasti gyvūnų susirgimo arba mūgaišimo atvejai.

Patarimai, kaip elgtis cheminio įvykio ar išpuolio atveju

Patvirtinto cheminio išpuolio atveju, ar kai yra įtarimas, kad galėjo įvykti tyčinis pavojingų cheminių medžiagų panaudojimas, svarbu nepasiduoti panikai ir vadovautis šiais patarimais:

- * būkite budrūs, įvertinkite esamus įspėjimo (perspėjimo) apie išpuolį ar įvykį požymius, kadangi ankstyvas jų aptikimas didina šansus išgyventi;

- * kvėpavimo takų apsauga yra vienintelis ir svarbiausias dalykas esant cheminiam incidentui ar išpuoliui. Daugeliu atvejų vienintelis patikimas būdas apsaugoti kvėpavimo takus yra kuo greičiau, naudojant turimas kvėpavimo takų apsaugas

priemonės (prisidengti burną ir nosį sudrėkinta nosine, rankove, audinio gabalėliu ir pan.) pasitraukti nuo cheminės taršos šaltinio. Bėkite į aukštesnes vietas ir prieš vėją, nesilieskite prie pastatų sienų, tvorų, kitų daiktų, kurie gali būti užteršti, nelieskite sergančių arba kritusių gyvulių, nevalgykite, negerkite ir nerūkykite;

- * kol neatlikta dekontaminacija (cheminių medžiagų nukenksminimas ar pašalinimas), saugokite atviras žaizdas nuo cheminių medžiagų patekimo, nelieskite akių, burnos;

- * jei evakuacija iš užterštos zonos neįmanoma, slėpkitės uždarytų patalpų aukštesniuose aukštuose, nes dauguma cheminių medžiagų, kurios potencialiai gali būti panaudotos kaip cheminis ginklas, yra sunkesnės už orą, todėl kaupiasi žemesnėse vietose, prie grindų, rūsiuose ir t.t.;

- * uždarykite (geriau užsandarinkite) lauko duris, langus, balkonus, orlaides, užkimškite ventiliacijos angas, kad išvengtumėte išorinės oro cirkuliacijos, išjunkite oro kondicionavimo ir šildymo sistemas. Jeigu įmanoma, perjunkite ventiliacijos sistemą į 100% vidinę oro cirkuliaciją;

- * laukiant tolimesnės informacijos (per visuomenės informavimo priemones – radiją, televiziją), saugokite kvėpavimo takus (užsidėkite ant burnos ir nosies sudrėkintą marlės ir vatos kaukę (raištį) arba pridenkite kvėpavimo takus sušlapintu rankšluosčiu).

Patarimai, kaip elgtis ant drabužių ar atvirų kūno vietų patekus pavojingoms cheminėms medžiagoms

Svarbu kuo greičiau pasišalinti nuo taršos šaltinio ir kuo skubiau atlikti dekontaminaciją, t.y. cheminių medžiagų pašalinimą nuo kūno paviršiaus (nusirengimas, prausimasis vandens bei muilo tirpalu arba bent naudojant didelį vandens kiekį). Veiksmingiausia dekontaminacija yra pirmomis minutėmis po ekspozicijos (poveikio). Jei ant rūbų ar atvirų kūno vietų pateko *skystos arba kietos* (ypač miltelių ar kietųjų dalelių pavidalo) cheminės medžiagos, reikia kuo skubiau nusirengti ir kruopščiai nuplauti paveiktą odą. Poveikio *dujų ar garų pavidalo* cheminėmis medžiagomis atveju pakanka nusirengti.

Nusirengimas:

Jei rūbai užteršti cheminėmis medžiagomis, reikia kuo greičiau juos nusirengti (nurengti). Nusirengiant būtina vengti užterštų drabužių kontakto su akimis, nosimi ir burna bei sulaikyti kvėpavimą (kad būtų išvengta inhaliacinio poveikio). Nepatariama drabužius nusivilkti per galvą, todėl geriau juos perkirpti. Padedant nusirengti kitiems, reikia vengti prisilietimo prie užterštų vietų, patariama tą daryti apsimovus gumines pirštines (pirštines iš latekso yra pralaidžios odą veikiančioms kovinėms cheminėms medžiagoms).

Prausimasis:

Ant odos ir plaukų patekus pavojingoms cheminėms medžiagoms reikia kaip įmanoma greičiau jas nuplauti naudojant didelį tekančio vandens kiekį ir muilą, tai padės apsaugoti jūsų organizmą nuo pavojingų cheminių medžiagų poveikio. Jei degina akis ar pablogėja regėjimas – reikia skubiai 10-15 min. plauti akis su paprastu, geriau tekančiu, vandeniu. Jei nešiojate kontaktinius lęšius – išimkite juos ir sudėkite kartu su užterštais rūbais. Jokiu būdu nenaudokite užterštų kontaktinių lęšių, net jei jie yra nevienkartiniai. Jei nešiojate akinius – praplaukite vandeniu ir muilu, juos vėl galima užsidėti.

Po prausimosi sudėkite užterštus drabužius į plastikinį maišą, venkite prisilietimo prie užterštų vietų, dėvėkite gumines pirštines arba naudokite žnyples, rankenas, kotus, pagalvius ar kitas pagalbines priemones. Viskas, kas turėjo sąlytį su užterštais drabužiais, turi būti sudėta į maišą, kuris turėtų būti užplombuotas (sandariai užrištas, sutvirtintas lipnia juosta ar pan.). Taip užrištą maišą įdėkite į dar vieną maišą ir vėl sandariai užriškite. Užterštų drabužių tvarkymas tokiu būdu apsaugos jus ir kitus žmones nuo pavojingų cheminių medžiagų poveikio.

Apsirenkite švariais rūbais. Tikėtina, kad drabužiai, kurie buvo sudėti stalčiuose ir spintose, liko neužteršti.

Ką daryti su sudėtais į maišą užterštais rūbais jums patars savivaldybės civilinės saugos skyriaus specialistai.

Net jeigu manoma, kad cheminių medžiagų poveikis buvo ribotas, patartina skubiai kreiptis medicinos pagalbos.

Dėl patarimų visą parą galima kreiptis į Apsinuodijimų kontrolės ir informacijos biurą (tel. +370 5 2362052).

Informaciją parengė
Sveikatos apsaugos ministerijos Ekstremalių sveikatai situacijų centras
Tel. (8 5) 261 98 88
Faks. (8 5) 231 4436 (darbo metu)
(8 5) 262 1962 (ne darbo metu)
El.p.: essc_bud@sam.lt
www.essc.sam.lt